

Beide onderstaande artikelen zijn gepubliceerd in *Inspirare. Tijdschrift voor charismatische & evangelische theologie*, jrg. 1 (2019), nr.3, p. 38-45 (de Bree) en p. 46-52 (van Hierden, Stoppels (rubriek 'Wegen tot vernieuwing. Praktijk berichten uit gemeenten en parochies', aflevering 24)

'Hoe is het met de balkons?' De Nieuwe Kerk in Utrecht

Dirk de Bree

Sinds september 2017 mag ik als predikant de Nieuwe Kerk dienen, samen met ds. Lydia Kansen die nu zes jaar aan de gemeente verbonden is. Het is bijzonder om te werken in een groeiende gemeente. Op verzoek van de redactie van Inspirare zet ik wat observaties van de afgelopen twee jaar op papier. Wat hier volgt is mijn kijk op de kerk en haar uitdagingen. Ik hoop dat de ontwikkeling, waarin ik het werk van God herken, anderen inspireert.

Nieuwe Kerk, wijkgemeente van de Protestantse Gemeente Utrecht (PKN)
Gebouw staat in Wittevrouwen (Utrecht Oost)
Leden: 1600, waarvan zo'n 600 actief (760 vanuit de wijk, waaronder veel niet betrokken leden en 840 voorkeursleden, ook

Gebed

'Dominee, mag ik u iets vragen?'

Na afloop van een kerkdienst elders in het land komt een oudere vrouw naar me toe.

'Hoe is het met de balkons in de Nieuwe Kerk?'

Ik kijk wat verbaasd en mompel iets als: 'Hoe bedoelt u?'

'Nou, zitten er ook mensen op de balkons, tijdens de kerkdiensten?'

'Ja, die zitten regelmatig vol. Onlangs moesten we zelfs mensen teleurstellen. Te vol.'

Ik zie de tranen in haar ogen. 'Daar hebben we nu voor gebeden!'

Mijn gesprekspartner blijkt mevrouw Bouw, de weduwe van één van mijn voorgangers, ds. Wim Bouw (1940-2003). In hun tijd, de jaren '90 van de vorige eeuw, was de Nieuwe Kerk gefuseerd met een andere kerk in de buurt. En dat niet uit weelde. De verwachting was dat de fusiekerk het nog enkele jaren zou uitzingen en daarna definitief zou sluiten. De diensten werden bezocht door een veertigtal vooral oudere mensen en een enkele verdwaalde student.

Met veel toewijding, gebed en geloof zijn ze aan de slag gegaan. Er voltrok zich een wonder: de Nieuwe Kerk begon langzaam maar zeker te groeien. Rond 2010 werd de fusie met de andere wijkgemeente weer ongedaan gemaakt.

Anno 2019 zit de kerk regelmatig vol. Wekelijks melden zich nieuwe leden. Vooral jonge mensen, studenten of net afgestudeerd, maar gelukkig regelmatig ook ouderen.

Van overleven naar groei

Een belangrijke factor voor de groei van de Nieuwe Kerk ligt in het volhardende geloof en het aanhoudende gebed van dominee Bouw, zijn vrouw en een aantal gemeenteleden. Zij legden zich niet neer bij de situatie maar geloofden dat God dwars door de diepten heen grote dingen kan doen. Dat geloof werkte samenbindend en inspirerend. Het gebed werd verhoord.

De kerkenraad koos een helder profiel en zette in op verrijking vanuit de evangelicale liturgische traditie. Naast het orgel kwam er een muziekbond; naast het Liedboek voor de Kerken verschenen de Evangelische Liedbundel en Opwekking. De diensten werden informeler, gemeenteleden konden gebedspunten en getuigenissen delen en er werd ruimte aangeboden voor persoonlijke voorbede

(ministry). De missionaire en diaconale betrokkenheid op de eigen omgeving groeide. Gemeenteleden raakten bijvoorbeeld betrokken bij de oprichting van Stichting Present en de eerste Alphacursus in Nederland werd via de Nieuwe Kerk geïntroduceerd. Tijdens de groei bleef men oog houden voor de persoonlijke onderlinge contacten: doordeweeks kwamen mensen samen in huiskringen.

Na het emeritaat van ds. Bouw zette ds. Carol van Wieren het werk voort. Ook hij is een man van gebed en vroeg voortdurend ruimte voor het werk van de Geest. Daarbij stimuleerde hij gemeenteleden om zelf initiatieven te ontplooiën. Tijdens zijn bediening (2005-2016) groeide de Nieuwe Kerk gestaag door.

Vandaag geldt de Nieuwe Kerk als één van de meest vitale wijkgemeenten van de Protestantse Gemeente Utrecht.

DNA van de Nieuwe Kerk

Wat maakt de Nieuwe Kerk zo aantrekkelijk? Als ik deze vraag stel aan nieuwe leden hoor ik meestal dezelfde dingen. Nogal wat mensen ervaren de Nieuwe Kerk als een **thuis**; een plek waar je welkom bent, waar begrip is voor je eigenheid, waar je gekend wordt. Als je daarop doorvraagt wijzen mensen op de levendigheid van de gemeente, de informele sfeer en de gemakkelijke omgang met elkaar. Ook herkennen veel mensen zich in het gedeelde **verlangen naar groei** in het geloof en de bereidheid om dat steeds te leren betrekken op het hele leven.

Gemeenteleden waarderen daarbij de **balans** tussen 'traditioneel' en 'evangelisch'. We zingen uit een waaier aan bundels, liederen van alle tijden en plaatsen. Er zijn verscheidene muziekgroepen; in iedere dienst klinkt ook het orgel. Eens per maand is er op de zondagavond een zogenaamde Meerdienst, met veel aanbiddingsmuziek, bezinning en ruimte voor persoonlijke voorbede.

Deze **ruimte voor verschil** in beleving typeert ook onze beleidskeuzes. Zo is er de mogelijkheid om een pasgeboren kind te laten dopen of op te dragen. Volwassenen kunnen gedoopt worden door onderdompeling. Er is inmiddels een doopbad ingebouwd in het liturgisch centrum. Kinderen zijn welkom aan het avondmaal, maar er is begrip voor degenen die niet met hun kinderen aangaan. De **preek** heeft een belangrijke plek in de eredienst. Gemeenteleden waarderen een goed verhaal, waarin Christus centraal staat. Het gaat om een boodschap waarin de Bijbel betrokken wordt op het dagelijks leven.

Als een van de aantrekkelijke kanten van de Nieuwe Kerk hoor ik vaak het praktische, actie-gerichte karakter van geloven. Een preek met een praktische toepassing wordt gewaardeerd. Geloven vraagt ook dat je je handen uit de mouwen steekt, dat je je diaconaal inzet, dat je kiest voor een Groene kerk, voor een duurzame levensstijl.

Het **kringwerk** wordt goed bezocht. Het is voor veel gemeenteleden het moment om even met 'gelijkgestemden' het leven en het geloof te delen. Daarbij komt dat een kring je helpt om de gemeente een beetje te leren kennen. De zondagse diensten zijn inmiddels zo vol, dat het onmogelijk is om iedereen te kennen. Juist het kringwerk zorgt voor verbinding.

De Nieuwe kerk bruist door vele activiteiten. Activiteiten voor allerlei verschillende leeftijdsgroepen. Veel jonge mensen waarderen die **dynamiek**. Hierin is ook ruimte voor de **enkeling**. Er wordt bewust geïnvesteerd in pastoraat en rond iedere kerkdienst is er de mogelijkheid om ministry te ontvangen. Verder is er aandacht voor **kwaliteit**, zichtbaar in het gebouw en de zalen, maar ook digitaal op de website, social media en andere PR-materiaal.

Wat meestal niet expliciet benoemd wordt, maar zeker meespeelt, is de aanzuigende werking van **leeftijdsgenoten**.

Relatie tot andere kerken

De Nieuwe Kerk maakt deel uit van de Protestantse Gemeente Utrecht¹, die nog zo'n 10 wijkgemeenten omvat. Vooral met de Jacobikerk wordt er op meerdere vlakken samengewerkt. Dit heeft te maken met de overeenkomsten in theologische kleur tussen deze wijkgemeenten. De relaties met de andere wijkgemeenten zijn over het algemeen positief. De Nieuwe Kerk is in zekere zin een vreemde eend in de bijt vanwege haar evangelicale en informele uitstraling. Naar mijn idee werd dat tien jaar geleden meer als een probleem ervaren dan vandaag. Er is bereidheid om samen op te trekken en van elkaar te leren. Men is over het algemeen blij verrast met de ontwikkelingen in de Nieuwe Kerk, al houdt het iets schrijnends dat veel gemeenteleden andere wijkgemeenten voorbijfietsen. Ergens is dit een direct gevolg van het beleid dat door de algemene kerkenraad van de PGU is ingezet. Elke wijkgemeenten werd gestimuleerd om een eigen gezicht te ontwikkelen binnen het geheel van de Protestantse Gemeente Utrecht.

Het is opmerkelijk dat het kerkgenootschap (PKN) voor weinig gemeenteleden een doorslaggevende reden is om lid te zijn van de Nieuwe Kerk. Ze kiezen voor een kerk waar ze zich thuis voelen. Over het algemeen voelen ze zich ook niet zo verbonden met andere kerkelijke gemeenten.

Ik zie het als een uitdaging om gemeenteleden juist bewust te maken van de grotere verbanden. We zijn samen met al die kerken geroepen om in Utrecht kerk van Christus te zijn. Die bewustwording heeft nog wel wat tijd nodig. Wat dat betreft zorgt de groei van de kerk voor een vernieuwde motivatie om het contact met andere kerken te zoeken en waar mogelijk elkaar te ondersteunen en samen te werken in en voor de stad.

Uitdagingen

Omgaan met verschil

Veel leden ervaren in onze gemeente ruimte; er is veel mogelijk. De kans bestaat dat die openheid doorslaat in 'alles kan', waardoor het profiel van de gemeente kleurloos wordt gevonden. Een paar studenten spraken over een 'compromiskerk'.

Het huidige gemeentebrede gesprek over homoseksualiteit is een boeiend voorbeeld. De kerkenraad wil daarin ruimte geven voor verscheidenheid; tegelijk zijn er mensen die behoefte hebben aan duidelijkheid. Het vraagt zorgvuldig en geduldig luisteren naar elkaar en naar Gods Woord, om hierin samen een begaanbare weg te vinden. Het gesprek zorgt voor verdieping en wederzijds begrip. Ook mensen die zich zorgen maken over de koers zoeken de verbinding. Ik ervaar veel vertrouwen in elkaar en ook in de leiding van de kerkenraad.

Hier en daar merk ik dat mensen het juist ingewikkeld vinden om binnen de christelijke gemeente van mening te verschillen. De eenvoudigste route is daarbij het gesprek uit de weg te gaan. Als kerkenraad hebben we mede daarom de verantwoordelijkheid om de gedachtewisseling over heikele thema's te agenderen en ook goed te faciliteren. Om ons te blijven oefenen om elkaar te verstaan en samen te onderscheiden wat echt belangrijk is. Uiteindelijk willen we gemeente van Christus zijn. Vanuit de ontmoeting met Hem is elk gesprek mogelijk.

Organisatorisch

De onstuimige groei brengt een aantal uitdagingen op het gebied van de organisatie met zich mee. In het verleden was het overzichtelijk: enkele mensen 'trokken de kar', de lijntjes waren kort en de sfeer was gemoedelijk. Nu zijn er veel meer mensen bij betrokken en is er meer structuur nodig. Aan gaven en talenten ontbreekt het ons allerm minst. De vraag is vooral hoe je die op het spoor komt en zo goed mogelijk benut. We hechten aan het behoud van flexibiliteit en ontspannenheid, maar hoe verhouden die zich tot de noodzaak om dingen goed te regelen? Het is een voortdurend zoeken naar een juiste balans.

¹ www.pgu.nu

In de erediensten is dat bijvoorbeeld te zien in een vaste liturgie, waarin minder ruimte is voor (spontane) inbreng van gemeenteleden. Door het grote aantal kerkgangers is het lastiger om elkaar te leren kennen. Het karakter van de kerkdiensten verandert daardoor, maar ook de beleving van mensen. Hoe kunnen we het goede van vroeger – de saamhorigheid, het familiegevoel – behouden terwijl we toch met zoveel mensen samenkomen? Het antwoord op deze vraag hebben we nog niet. Ook het zondagse kinderwerk vraagt om een goede organisatie. Het is al woekeren met de ruimten om de ongeveer 100 kinderen onderdak te bieden, maar er is ook een goed programma nodig inclusief goede werkers. Onlangs is besloten hiervoor een betaalde kinderwerker (0.5fte) aan te stellen.²

Bij de groei van de gemeente vraagt het ouderenwerk aparte aandacht. Sowieso vraagt de dynamiek van de Nieuwe Kerk heel wat flexibiliteit van haar oudere gemeenteleden. Het is opvallend dat relatief weinig ouderen de diensten bezoeken. Zijn zij vertrokken toen de veranderingen te snel gingen? Of hebben we ze minder in het vizier? Hoe dan ook de kerkenraad vindt het belangrijk om ook te investeren in deze kleinere groep gemeenteleden op wier schouders wij mogen staan.

Gemeenteleden ervaren in de Nieuwe Kerk de ruimte – ook in die zin, dat initiatieven altijd worden gewaardeerd. De bereidheid om een taak op te pakken, een nieuwe activiteit vlot te trekken is een teken van betrokkenheid. Tegelijk zorgt de huidige groei ervoor dat er behoefte ontstaat aan focus. Dat betekent dat we soms nieuwe dingen juist niet moeten doen. Dat vraagt een andere manier van denken dan de ‘revitaliserende’ fase van een tiental jaar geleden. In het beleidsplan hebben we geprobeerd die focus te verwoorden in een drietal prioriteiten voor de komende jaren. Deze prioriteiten gaan over kerkzijn met jong en oud, toerusting en de groei van de gemeente als kans om stad en land te dienen.

Komen en gaan

Een gemeente als de Nieuwe Kerk, met veel jongeren, in een universiteitsstad, kent grote mate van verloop. In de studententijd haken jongeren aan, ze blijven na het afstuderen soms nog een tijd betrokken, maar zodra ze een gezin hebben gesticht en de behoefte ontstaan aan een groter huis, wat in Utrecht nogal duur is, verhuizen ze naar elders.

Door het permanente ‘komen en gaan’ is de gemeente voortdurend aan verandering onderhevig. In een cyclus van zo’n 6 jaar tijd is een derde van de gemeente vertrokken. Dit vraagt nogal wat, vooral van de mensen die blijven. Het is een voortdurend investeren in nieuwe mensen. We heten hen welkom, leren hen beter kennen, trekken een tijdlang samen op, beleven samen het gemeente-zijn en zwaaien hen vervolgens weer uit.

Als kerkenraad hebben we ervoor gekozen om deze dynamiek te waarderen. Wen er maar aan; je verandert het niet. De vraag is dan vooral wat we als Nieuwe Kerk in zes jaar kunnen meegeven aan gemeenteleden om dat te delen elders in het land. Het gaat immers niet om de Nieuwe Kerk, maar om het Koninkrijk van God.

Op dit moment inventariseren we wat in dit proces essentieel is. Welke toerusting is nu noodzakelijk voor deze groep mensen? En dan niet alleen met het oog op de leden die op termijn weer verkassen, ook degenen die blijven kunnen er mee gediend zijn.

Missionair

Van oudsher is de Nieuwe Kerk betrokken op de buurt, de wijk Wittevrouwen. Nu de kerk meer en meer een gemeenteleden trekt uit alle wijken van de stad is de betrokkenheid op de directe omgeving van het kerkgebouw kleiner geworden. Het missionaire DNA is minder zichtbaar. Dat heeft

² Samen met drie andere kerken heeft de Nieuwe Kerk al een aantal jaar een jeugdwerker. Deze zet zich in om jongeren vanuit deze kerken (en andere kerken) samen te brengen in een jongerenbeweging in de stad (www.ikju.nl)

ook te maken met de energie die nodig is om 'de boel' draaiende te houden. Een risico is altijd weer dat we als groeiende gemeente druk zijn met onszelf en dat de missie uit beeld raakt.

De komst van Lydia Kansen als missionair predikant zo'n zes jaar geleden leidde een nieuwe fase in. Zij focuste niet op het organiseren van (nieuwe) missionaire activiteiten, maar in toerusting op het gebied van discipelschap. In een aantal jaar tijd volgden zo'n 80 gemeenteleden een intensieve discipelschapscursus. Die investering in het leven van gemeenteleden zorgt voor een groeiend verlangen om het geloof te delen. Veel van de mensen die de cursus volgden zijn op dit moment actief in verschillende functies binnen de gemeente.

Opvallend is hoe de Alphacursus de laatste jaren een vaste waarde is in het aanbod van de gemeente. Er is een enthousiast en bekwaam team, dat haar leiderschap steeds vermenigvuldigt. Inmiddels kunnen we meerdere Alpha-kringen per jaar starten en steeds zijn er voldoende deelnemers.

Toch blijft daarnaast de behoefte bestaan om de missionaire roeping telkens opnieuw te doordenken en te actualiseren, passend bij onze huidige gemeente. We hebben de visie om via de kringen (meer) aanwezig te zijn in de andere stadswijken in Utrecht. Vele gemeenteleden fietsen immers letterlijk hun woonomgeving om naar de kerk te gaan. Via materiaal ondernamen we pogingen om kringen meer oog te geven voor christen-zijn in hun directe leefomgeving, maar de praktijk is weerbarstig. Mensen zijn erg druk en waarderen juist de rust en het gesprek op de kringavonden. Om dan weer als kring 'aan de slag' te moeten in de wijk is veel gevraagd.

Op dit moment werken we aan twee sporen: Het kerkgebouw in Wittevrouwen is een kans om missionair present te zijn. Hierin focussen we op de christelijke feesten. Daarnaast bezinnen we ons op onze roeping in de stad. Op welke manier kunnen we als Nieuwe Kerk, of als individuele gelovigen missionair present zijn in onze wijken, netwerken en werkveld?

Groei en vermenigvuldig

Hierboven schetste ik al even ons luxeprobleem. We groeien zo hard dat we niet meer elke zondag in het gebouw passen. Qua achtergrond komen de nieuwe leden overal vandaan. Uit alle delen van Nederland, ook uit allerlei kerkelijke windrichtingen. Er zijn ook nieuwe leden vanuit bestaande kerken uit Utrecht, maar naar mijn inschatting is dat een kleine minderheid. En ieder jaar is er ook een aanzienlijke groep nieuwe leden, die geen kerkelijke achtergrond (meer) hadden.

Deze groei én het verlangen van vele gemeenteleden om van betekenis te zijn in de stad Utrecht geven een krachtige impuls aan de bezinning op onze missionaire roeping. We laten ons opnieuw bepalen bij de kernvraag: wat is kerkzijn? Wat is onze roeping? Waarom zijn wij er überhaupt?

We ervaren de groei als een zegen die we ontvangen om te vermenigvuldigen. Een volle kerk is niet persé missionair.

Vanuit verschillende invalshoeken bezinnen we ons op onze missionaire roeping. Primair gaan we terug naar de Bijbel, luisterend naar God zoeken we naar onze roeping als kerk in de stad. Het is bijzonder om met elkaar te ontdekken hoe in de Bijbel zegen altijd tot doel heeft weer te worden gedeeld met anderen.

We leren van andere kerken en bestuderen het materiaal vanuit bijv. Holy Trinity Brompton en van City to city (New York) en laten ons inspireren door andere plekken in Nederland. We brengen onze context in kaart: wat kenmerkt Utrecht, welke demografische ontwikkelingen zijn er? Welke trends zijn er bekend onder doelgroepen? etc. En last but not least: welke vragen leven er bij andere kerken en christelijke initiatieven in onze omgeving?

We merken in dit proces dat er meer en meer visie ontstaat om de zegen die de Nieuwe Kerk ervaart te delen in de stad. Het is nog niet duidelijk of dat resulteert in een eenduidige focus op bijvoorbeeld het ondersteunen van andere kerken of pioniersplekken, of het starten van een nieuwe vierplek in een ander deel van de stad.

*Dirk de Bree (41) is predikant van de Nieuwe Kerk Utrecht (<https://nk-utrecht.nl/>) en deeltijd docent aan de Christelijke Hogeschool, academie Theologie. Verder is hij één van de vaste medewerkers aan de bijbelpodcast *Eerst Dit!*, een initiatief van de EO en de IZB. E: dirkdebree@nk-utrecht.nl*

De sores van de zegen. Reflecties bij de praktijk van de Utrechtse Nieuwe Kerk

Nadine van Hierden en Sake Stoppels

De moed kan je in de schoenen zakken bij het lezen van dit verslag uit Utrecht. ‘Wat doen wij niet goed?’ kan de hard werkende en toegewijde voorganger in een voortdurend krimpende gemeente zich afvragen. Welke gemeente of parochie heeft er nu te maken met ruimtegebrek? Lege banken zijn eerder een probleem. De vraag is dan ook hoe leerzaam de luxeproblemen van de Nieuwe Kerk in Utrecht zijn. Staat de werkelijkheid van deze gemeente niet te ver af van de gemiddelde kerkelijke praktijk in Nederland? Dat gevaar is zeker aanwezig en misschien ook wel wat eigen aan deze rubriek, maar we menen dat we toch wel het een en ander kunnen leren van deze gemeente. Dit praktijkbericht uit Utrecht is niet bedoeld om te frustreren en te ontmoedigen, maar om uit te dagen en te bezien welke lessen mogelijk toepasbaar zijn in de eigen geloofsgemeenschap. We concentreren ons daarbij op een aantal elementen: de plaats van het gebed, vertrouwen als voorwaarde, het stellen van prioriteiten, de keuze voor (missionaire) discipelschapsontwikkeling, de verbinding met de wijk en tenslotte de relatie met andere kerken. Opmerkelijk bij dit laatste is een nieuw Utrechts initiatief: het Initiatievencafé.

De biddende gemeente

Dirk de Bree begint met een even prachtige als veelzeggende anekdote. Ds Wim Bouw was een man van gebed. Hij was bijvoorbeeld in de jaren '90 de initiator van het Utrechtse ‘Huis van Gebed’. We kunnen nooit het precieze effect van gebed berekenen, maar het heeft er alle schijn van dat de keuze om het gebed in de gemeente een centrale plek te geven van wezenlijke invloed is geweest op het kerkelijk leven van het tij. De Bree signaleert dit ook. Kunnen we zeggen dat zonder het aanhoudende gebed van ds. Bouw, zijn echtgenote en een kleine groep gemeenteleden de Nieuwe Kerk er misschien niet eens meer zou zijn geweest? Of om het wat meer open te formuleren: hoe belangrijk zijn spirituele Gideonbendes in het geheel van de kerk?

In een tijd waarin we – vaak pijnlijk – ontdekken dat de kerk niet maakbaar is, worden we gedwongen om ‘back to basics’ te gaan. Wat betekent het bijvoorbeeld dat Christus zijn gemeente bouwt? En als we geloven dat dit waar is, hoe gaat dat dan? En als de Geest is uitgestort en mensen en geloofsgemeenschappen vernieuwt, hoe zien we dat dan terug in de gemeente van nu? We kunnen in onze tijd niet om dit soort vragen heen. Want het is duidelijk dat gemeente en parochie het niet gaan redden met de nieuwste snufjes op het terrein van gemeenteopbouw. Natuurlijk is het goed en ook nodig te leren van gemeenteopbouwkundige inzichten en principes – in agogische zin wordt er bijvoorbeeld nog heel wat aangerommeld in de kerken! – maar uiteindelijk moet de gemeente het daar niet van hebben. Van technieken, hoe goed misschien ook, kan ze ten diepste niet van leven. Is het gebed dan een wondermiddel waarmee gemeenten kunnen herstellen? Dat is een veel te instrumentele manier van denken. Het gebed is primair relatie en geen instrument. Bidden als relatie bepaalt ons bij de dragende kracht achter en onder de gemeente: God zelf. Dat maakt het gebed ook ergens tot een lakmoesproef: als het waar is dat Christus door zijn Geest de gemeente bewaart en opbouwt, dan moet het ontwikkelen van openheid en receptiviteit voor deze Geest centraal staan in gemeente en parochie. Het gebed is een belangrijke expressie van die ontvankelijkheid. Het is de levensader naar de bron van de gemeente. Dat zal Bouw hebben geloofd en geproefd. Voor hem was gebed ook echt gebed om onderscheiding: wat past bij wie wij (willen)

zijn? Zo opende de gemeente – van origine een gemeente met een vooral confessionele signatuur – zich voor een meer evangelische geloofsbeleving. De Nieuwe Kerk stond daarmee ook onbedoeld aan de basis van het 'mozaïek-beleid' dat de PGU in de afgelopen jaren heeft gestimuleerd: laat in ieder geval iedere binnenstadsgemeente een eigen profiel, een eigen gezicht ontwikkelen.

Het is mooi dat we de echo van gebed nog steeds terug horen in de Nieuwe Kerk. Het beleidsplan schrijft dat bij de concretisering van de missie van de gemeente – 'De Nieuwe Kerk is een gemeente van Jezus Christus, waar mensen thuiskomen, God eren en in de kracht van de Heilige Geest dienen in Gods Koninkrijk' – de focus ligt op twee essentiële zaken: gebed en discipelschap.³ Dat het hier niet om een papieren intentie gaat, mag ook blijken uit de expliciete aandacht voor het gebed op de site van de gemeente.⁴ Onder ander het ministry-gebed en gebedspastoraat worden genoemd. Met deze centrale plaats van het gebed vormt de Nieuwe kerk een uitdaging aan andere gemeenten en parochies: hoe kunnen zij het gebed als levensader open houden en verder doen groeien? Misschien dat de balkons niet direct gaan volstromen, maar wel brengt het gebed de gemeente en de parochie daar waar ze moeten zijn, namelijk in de Aanwezigheid van Hem buiten wie ze niets te zoeken hebben.

Vertrouwen als voorwaarde

Een cruciale zin in het verhaal van De Bree is de opmerking dat er veel vertrouwen in elkaar en in de leiding van de kerkenraad bestaat. Vanuit dat vertrouwen is er ruimte voor verschil in geloofsbeleving, theologische praktijken en vormen van betrokkenheid. Vertrouwen is er niet zomaar. Daar wordt hard voor gewerkt. De Bree noemt verschillende activiteiten die bijdragen aan het onderlinge vertrouwen: zorgvuldig en geduldig luisteren naar elkaar en naar Gods woord, lastige gesprekken bewust agenderen en faciliteren, keuzes durven maken en prioriteiten aangeven. Meer nog dan activiteiten is hier de houding van de kerkenraad van belang. Als we leidinggeven in de kerk typeren als 'een goede balans tussen richting geven en ruimte scheppen op de weg achter Christus aan', merken we op dat de kerkenraad van de Nieuwe Kerk scherp heeft waar in deze fase van het gemeente-zijn de nadruk moet liggen: richting geven is nu belangrijk. De kerkenraad weerstaat de verleiding te schieten in praktische oplossingsrichtingen of zich te verliezen in hoog-over strategiesessies. Ze kiest ervoor om solide richting te geven gebaseerd op transparantie en toegankelijkheid: samen met de gemeente het gesprek aangaan over roeping en koers, over kern en focus. Het succes stijgt hen niet naar het hoofd. Wellicht helpt het, dat de Nieuwe Kerk weet wat het is zich te bewegen in de verschillende seizoenen van de levenscyclus van de gemeente - en heeft geleerd zich zowel in de zomer- als de wintertijd te verlaten op een God die niet loslaat wat Hij begon.

'Geplande verwaarlozing'

De Bree schrijft dat de groei van de gemeente ertoe leidt dat de behoefte aan een heldere focus toeneemt. Je moet niet alles willen oppakken wat zich aandient, zal de gedachte zijn, anders wordt het een rommeltje. Het ontbreekt in de Nieuwe Kerk kennelijk niet aan initiatieven en dat is natuurlijk mooi. Maar niet elk initiatief is op elk moment vruchtbaar. Soms moeten we ze juist achterwege laten of sterk beperken. De gemeente kan niet alles aan, ook niet als ze sterk groeit. De organisatiedeskundige Peter Senge spreekt in dit verband van 'geplande verwaarlozing'.⁵ Een vakgenoot van hem, Michael Porter zegt het kort en krachtig: 'Strategy is mainly about choosing what not to do.'⁶ Vanuit een heldere focus moeten de goede zaken goed worden gedaan. Robert

³ Zie <https://nk-utrecht.nl/wp-content/uploads/2019/05/Beleidsplan-Nieuwe-Kerk-Utrecht-2018-2022-.pdf> (geraadpleegd 3 juli 2019)

⁴ Zie <https://nk-utrecht.nl/wat-geloven-wij/gebed/> (geraadpleegd 3 juli 2019)

⁵ Peter Senge c.s., *De dans der verandering. Nieuwe uitdagingen voor de lerende organisatie*, Schoonhoven 2000, p. 79

⁶ Aangehaald in Ben Tiggelaar, 'Praktische lessen voor kerkleiders', in: *Leadership. Vakblad voor christelijke leiders*, jrg. 2 (2007), nr. 1, p. 45

Warren onderstreept deze stelling op grond van empirisch onderzoek onder Anglicaanse parochies die een groei in participatie meldden. Van de zeven kenmerken die deze parochies deelden was de zevende en laatste juist het vermogen om zaken te laten liggen: 'they were focused rather than frantic, able to leave some things undone, able to enjoy life and all that is and to reflect on the value what they are doing.'⁷ Anders dan we zouden verwachten, waren gegroeide kerken gemiddeld genomen niet actiever dan kerken die geen groei konden melden. 'Quietly efficient', zo typeert hij hun functioneren.

Leerzaam vind ik hier de les die Wigle Tamboer, voorganger van de Meerkerk in Hoofddorp, uit onverwachte hoek leerde. Amerikaans presidenten zetten hem op een belangrijk spoor: 'Clinton kreeg ooit van Reagan het advies om, als hij werkelijk iets zou willen bereiken drie doelen op een papiertje te schrijven en die dag en nacht bij zich te dragen. Voor die drie doelen zou hij alles moeten laten wijken. Dat simpele advies maakte diepe indruk op me. Zo hebben wij drie speerpunten voor onze kerk (zending, zorg en zalving). We weren constant af om ons te concentreren op deze drie grote ja's.'⁸

De Bree noemt – gegeven de concentratie op gebed en discipelschap – een drietal prioriteiten voor de komende jaren: kerkzijn met jong en oud, toerusting en de kansen die de groei van de gemeente biedt om stad en land te dienen. Een kort artikel staat niet toe om in detail dit soort speerpunten uit te werken, maar dat gebeurt wel in het beleidsplan 2018-2022 van de gemeente.⁹ Hier worden ook man en paard genoemd waardoor het beleidsplan niet ten onder gaat aan abstractheid, maar daadwerkelijk sturing geeft aan het functioneren van de gemeente. Een heldere focus maakt het mogelijk ja én nee te zeggen en dat is belangrijk. Dat geldt niet alleen voor groeiende geloofsgemeenschappen maar zeker ook voor gemeenten en parochies die te kampen hebben met krimp en een vermindering van de vitaliteit. Het is beter echte keuzes te maken en prioriteiten te stellen dan de over de hele breedte van activiteiten de kaasschaaf te hanteren. Roeping en beschikbare gaven zijn hier belangrijke richtingwijzers.

Missionair: activiteiten versus toerusting

Interessant is de beweging die de Nieuwe kerk maakt als het gaat om missionaire presentie. Als de nieuwe missionair predikant Lydia Kansen begint, besluit ze omwille van het missionaire gehalte van de gemeente de blik eerst naar binnen te richten. Ze start met een discipelschapscursus. Dat klinkt paradoxaal, missionair is immers de weg naar buiten. Toch zijn er in onze ogen goede gronden voor deze blikrichting. Bij missionair denken we al gauw aan activiteiten en is het ook verleidelijk met nieuwe activiteiten te beginnen. Op zich is daar ook niets mis mee, maar het is vaak wijzer te kijken wat er aan missionaire presentie al is en daarbij aan te sluiten. Het contact met de samenleving is er immers altijd al volop. Zeker bij de populatie van de Nieuwe Kerk is er intensief contact met onze samenleving in al haar aspecten: cultuur, arbeid, economie, vrije tijd, politiek etc. Kansen om missionair te zijn, zijn daarmee feitelijk onontkoombaar en daarom is bewustwording op dit punt ook van groot belang. Iemand zei eens dat leerlingen van Jezus Christus dienaren zijn van het Koninkrijk Gods die vermomd zijn als ondernemer, als zzp-er, als winkelier, als ambtenaar, als onderwijzer, als scholier of student, als gepensioneerde of wat dan ook maar. Deze manier van denken houdt ons weg bij een sterk activiteiten-gericht denken over missionair-zijn. Het brengt ons terug bij het (seculiere) leven van alledag waarin voortdurend keuzes moeten worden gemaakt en gelovigen daarbij ambassadeurs van het Koninkrijk kunnen zijn. Kortom, de keuze van de Nieuwe Kerk voor (missionaire) discipelschapontwikkeling is een wijze keuze, zeker ook gelet op de drukke levens van veel van haar leden. Extra (missionaire) activiteiten kunnen er vaak lastig nog bij, terwijl bewustwording van en toerusting voor wat je al doet in principe geen extra tijd hoeft te kosten,

⁷ Robert Warren, *The Healthy Churches' Handbook. A Process for Revitalizing your Church*, Londen 2004, p. 44

⁸ Suzanne Blackmore, 'Wigle Tamboer: veel nee zeggen', in: *Idea. Gemeenteopbouwblad van de Evangelische Alliantie*, jrg. 25 (2004), nr. 4, p. 24,25

⁹ Zie <https://nk-utrecht.nl/wp-content/uploads/2019/05/Beleidsplan-Nieuwe-Kerk-Utrecht-2018-2022-.pdf> (geraadpleegd 3 juli 2019)

afgezien dan van de discipelschapscurcus. We kunnen hier in zekere zin spreken van 'evangelische efficiëntie'.

Missionair: present zijn in de stad

Ook een ander aspect van de missionaire ontwikkeling van de Nieuwe Kerk is interessant om bij stil te staan: de verbinding met de wijk waarin het kerkgebouw staat. Nieuwe Kerkers wonen verspreid over de hele stad en kiezen bewust voor een kerk met een uitgesproken profiel. Dat ontlokt De Bree de uitspraak dat het - ondanks een bewust ingezet beleid van meer profilering - wel iets schrijnends heeft, dat mensen de hele stad doorfietsen om bij de kerk(dienst) van hun smaak te zijn. Met deze dynamiek verdween volgens De Bree ook de betrokkenheid op de directe omgeving van het kerkgebouw naar de achtergrond. Toch lijkt het alsof de gemeenschap zich nu opnieuw bewust wordt van de kansen die er liggen in de verbinding met directe omgeving. Dat levert hernieuwde aandacht op voor de missionaire kansen die het kerkgebouw biedt. De lichtkrant die voor het kerkgebouw staat met een uitnodiging het kerstfeest bij te wonen is er een voorbeeld van. Deze vorm van missionaire gastvrijheid zien we bij meer kerken in Utrecht ontstaan en aanslaan: denk bijvoorbeeld aan de maandelijkse *Night of Light* in de Domkerk, of de *Open Jacobi* met Koningsdag en Canal Pride, waar toevallige passanten en honkvaste buurtbewoners de drempel van het gebouw oversteken en zo iets proeven van wat de kerk te bieden heeft.¹⁰ De organiserende kerken zijn verrast over de grote toestroom van mensen, die over het algemeen niet op zondagochtend in de kerkbanken aanschuiven, maar wel degelijk op zoek zijn naar zin en daarbij de kerk niet al op voorhand overslaan.

Solidariteit 2.0

De directe aanleiding voor een herbezinning op de koers van de Nieuwe Kerk was de constatering van een praktisch locatieprobleem: ruimtegebrek vanwege de onstuimige groei. Het is in de Nieuwe Kerk te prijzen dat men niet op voorhand voor een 'simpele' geografische oplossing kiest door bijvoorbeeld dubbele diensten te organiseren, te splitsen en hetzelfde doen in twee kerkgebouwen, of met z'n allen naar een groter kerkgebouw uit te wijken, maar die geografische aspecten op een heel andere manier een plek geeft in de 'Oei, ik groei!'- bezinning. Verbinding met de lokale context - zowel van het gebouw als in het leven van de leden van de gemeente - is een belangrijk aspect in de heroriëntatie. Daaruit spreekt liefde tot de stad, verantwoordelijkheidsgevoel om zegeningen te delen met andere kerken en christelijke initiatieven.

Juist de context van de stad heeft de Nieuwe Kerk mede tot de gemeenschap gemaakt die ze is. De stad stimuleert doorstroom en dynamiek in de gemeenteopbouw, voert mensen aan met kwaliteiten en talenten, daagt uit tot heldere (theologische) profilering, gunt niet de luxe tot begraven in schuttersputjes. De context van de stad daagt de gemeente van de Nieuwe Kerk uit dichtbij haar roeping te blijven.

De Nieuwe Kerk kan daarin iets teruggeven aan de stad: gemeenten die 'nood' lijden ondersteunen en christelijke initiatieven sponsoren met menskracht, gebed en enthousiasme. Of gemeenteleden uitnodigen om hun leven te delen met kantoorgenoten en buurtbewoners.

De Bree schrijft dat de groei van de kerk zorgt voor een vernieuwde motivatie om het contact met andere kerken te zoeken. Het is natuurlijk ook prachtig om de rijkdom van het leven met God, waar de Nieuwe Kerk de afgelopen jaren zo in is gegroeid, als een gave te delen met stadgenoten.

Wij zouden de Nieuwe Kerk willen uitdagen om de zegen die ze ervaart ook op andere manieren te delen met de stad. Deel niet alleen van de rijkdom en de zegen van wat goed gaat. Wacht niet tot je zelf een heldere visie hebt op je (missionaire) roeping. Integendeel: nodig juist zo snel mogelijk anderen uit om mee te denken in wat ingewikkeld is! De lastige vragen en spannende dilemma's van het luxeprobleem van de groei, de 'sores van de zegen' zijn meer dan de moeite waard om te delen.

¹⁰ Zie bijvoorbeeld <https://uut.nl/night-light-een-magische-avond-de-domkerk/> en <https://www.jacobikerk.nl/viajacobi/> (geraadpleegd 9 juni 2019)

We zouden de Nieuwe Kerk willen uitdagen om andere bondgenoten in de stad mede-eigenaar van het 'groeiprobleem' te maken: vraag hen naar hun advies en ervaring - al is de startsituatie verschillend, ook (dreigende) kerksluiting roept de vraag op waartoe de kerk in deze context geroepen is, en hoe urgentiebesef versterkt en consumentengedrag (want dat zal er in de Nieuwe Kerk zeker ook zijn!) bijgestuurd kan worden. Wat mag het kosten, om deel uit te maken van een kerk? Hoe ga je om met onzekerheid? Wat helpt je, om nieuwe wegen in te slaan? Die ervaring van anderen kan de Nieuwe Kerk ook helpen om te gaan met eigen onzekerheden.

Zo kan de vraag van de Nieuwe Kerk - wat is kerk zijn en waartoe zijn we als kerk in de stad geroepen? - een gezamenlijke vraag worden. De ervaring leert ondertussen dat het delen van de vraag een vruchtbaar gesprek over de kern van kerkzijn op gang kan brengen. Sinds kort organiseert de Protestantse Gemeente Utrecht een Initiatievencafé en onlangs bracht de Nieuwe Kerk het groeivraagstuk ter bespreking in - een mooi teken van openheid en een uitnodiging om te participeren in het denkproces. Het gesprek leverde niet direct nieuwe of pasklare oplossingen op voor de Nieuwe Kerk. Maar wat er wél gebeurde, was de moeite waard: het verhaal van de Nieuwe Kerk werd een gezamenlijke vraag voor de aanwezigen vanuit de diverse andere wijkgemeenten. Het bood een spiegel om na te denken over de eigen kern van kerk-zijn. Het bleek een kans om samen te zoeken naar het goede voor Utrecht. Liever deel je als kerk de successen en de vruchten van de groei - dat lijkt aantrekkelijker dan het uitnodigen om te participeren in de 'sores' ervan. Maar schuilt nu juist in dat laatste niet de echte zegen?

Nadine van Hierden is docent organisatiekunde bij het Centrum voor Beroepsvorming en Spiritualiteit, verbonden aan de Protestantse Theologische Universiteit.

E: b.van.hierden@pthu.nl

Sake Stoppels is lector Theologie aan de Christelijke Hogeschool te Ede en wetenschappelijk beleidsmedewerker binnen de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland. Hij is lid van de redactie van Inspirare.

E: sstoppels@che.nl